

typisch Brits boek voor een Brits publiek, ondanks de Europese aspiraties van de auteur. Het veronderstelt kennis van en belangstelling voor de Britse kerken met al hun eigenaardigheden. Voor anglofielen is dit boek om te smullen. De verschillende kerkgenootschappen worden beknopt belicht, net als bijvoorbeeld de opmerkelijke verschillen tussen de diverse 'countries' (bedoeld worden Wales, Schotland etc.) waaruit het Verenigd Koninkrijk, een wereld op zich, bestaat. Bij deze beschrijvingen komen de immigranten-religies er wat bekaaid af, lijkt mij, terwijl de New Age wat te veel aandacht krijgt. Voor wie, op een meer algemeen niveau, geïnteresseerd is in religie in een moderne samenleving, biedt dit boek een beeld, dat wij elders ook tegenkomen, en dat treffend wordt verwoord in de slogan: *Believing without Belonging*. Ook in het Verenigd Koninkrijk zien we een sterke daling van de kerkelijke meelevendheid, hier 'kerkklidmaatschap' genoemd, bij een licht toenemende groei van wat hier 'common religion' wordt genoemd. Er wordt daarbij opgemerkt dat de kerken nog altijd veruit de meest populaire organisaties van vrijwilligers zijn met een actieve betrokkenheid van 14,4% van de bevolking (in 1992) (vgl. Nederland, ca. 23 % in 1990). Daarbij zijn zij de enige instituties die zich daadwerkelijk bezighouden met de breekpunten van het menselijke bestaan.

M.B. ter Borg

Paul Berry Clarke & Andrew Linzey (eds.), *Dictionary of Ethics, Theology and Society*, London, Routledge, 1996; xxxiii + 962 pp., £85, ISBN 0415062128.

De sociale rol van de kerk zal in de toekomst ingrijpend veranderen. Uit sociologisch onderzoek blijkt aan de ene kant dat de kerkelijke gelovigen steeds minder geïnteresseerd zijn in de leer van de kerk ('Entdogmatisering'). Er vindt bij hen een verschuiving plaats van de geloofsdimensie naar andere dimensies, waaronder de ethische en de politieke. Aan de andere kant blijkt dat velen buiten de kerk het spreken van de kerk waarderen waar het gaat over zaken als armoede, euthanasie e.d. Het probleem voor de kerk is of en hoe ze op deze veranderingen moeten reageren. Het is ook een probleem voor de ambtsdragers, die voor het reageren op deze nieuwe ontwikkelingen onvoldoende zijn opgeleid. De hier besproken dictionary kan hen bij de pogingen dit probleem enigszins te verhelpen, goede diensten bewijzen. Dit woordenboek sluit nu juist aan op de nieuwe uitdagingen, die aan de kerk worden gesteld. In een beperkt aantal artikelen worden beknopte, leesbare inleidende gegevens gegeven door eersterangs experts op terreinen die voor ambtsdragers relevant zijn, van 'Abortion', 'Adventism', 'Advertising' en 'Agression' tot 'World Council of Churches', 'Worship' en 'Zoos'. Deze opsomming van de eerste en de laatste lemma's zegt iets over de breedte van het scala aan onderwerpen, die wij aantreffen. Het zegt ook iets over de originaliteit en de frisheid van de aanpak. Neem het laatste lemma. Wat heeft de kerk nu te maken met dierentuinen, vraag je je af. Maar het bevat een uiterst lezenswaardig artikel over de manier waarop we in een mondiale samenleving met dieren en de natuur om (moeten) gaan. De artikelen worden afgesloten met beknopte maar nuttige literatuurverwijzingen. Hoewel deze dictionary duidelijk is toegesneden op de Engelse situatie, biedt dit boek zoveel aanknopingspunten voor de Nederlandse praktijk, dat het aanbevolen kan worden.

M.B. ter Borg

Over de structuur van oudtestamentische verhalen en de indeling in petucha's en setuma's

1. Inleiding

Wanneer iemand een verhaal schrijft, doet hij meer dan alleen een reeks gebeurtenissen achter elkaar zetten¹. Hij geeft het ook een structuur mee, die de betekenis van het verhaal in kwestie mede draagt. Zo kan hij er door herhaling van woorden en situaties een rode draad doorheen weven en door de rangschikking van episoden overeenkomsten of contrasten doen uitkomen. Veelal zijn er een inleiding en een afsluiting te herkennen en het middenstuk valt doorgaans in episoden uiteen, die onderscheiden kunnen worden op basis van wisselingen in tijd en plaats, handeling en personage(s)². In bijbelse verhalen wordt die indeling niet zelden onderstreept door het gebruik van omsluitende woordherhalingen (inclusies) en van afwijkende zinstypen. In het laatste geval wordt de reeks van zogenaamde narratieve zinnen onderbroken door nominale zinnen en samengestelde nominale zinnen met een perfectum, die 'achtergrondinformatie' bevatten³. In moderne verhalen wordt die geleiding meestal aangebracht door het gebruik van witregels en door de alinea-indeling.

Ook de Tenach kent een soort van alinea-indeling, namelijk in petucha's en setuma's. Petucha's zijn open 'alinea's', die in de oudste handschriften op een nieuwe regel begonnen, dus na een niet volgeschreven regel of een witregel. Deze kunnen worden onderverdeeld in setuma's, gesloten 'alinea's'; deze begonnen na enige ruimte na de vorige zin op dezelfde regel. In de *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (BHS)⁴ worden de grenzen aangeduid met de letters pe respectie-

1 Op de voorlaatste versie van dit artikel kreeg ik waardevol commentaar van dr. D. Otten, Bert de Haar en Hella Wolschrijn. Voor hun hulp ben ik erkentelijk; uiteraard blijf ik verantwoordelijk voor het eindresultaat.

2 Een uitgebreide inleiding tot de analyse van verhalende teksten is M. Bal, *De theorie van vertellen en verhalen*², Muiderberg 1990. Voor een toepassing van de betrokken methode op een oudtestamenteisch verhaal zie J. van Dorp, *Josia: De voorstelling van zijn koningschap in II Koningen 22-23*, diss. RUU 1991, 48-49.

3 Zie onder meer W. Schneider en O. Grether, *Grammatik des Biblischen Hebräisch*², München 1989, 161, M. Eskhult, *Studies in Verbal Aspect and Narrative Technique in Biblical Hebrew Prose* (Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Semitica Upsaliensia, 12), Uppsala 1990 en E. Talstra e.a. (ed.), *Narrative and Comment: Contributions to Discourse Grammar and Biblical Hebrew presented to Wolfgang Schneider*, Societas Hebraica Amstelodamensis, z.p. 1995. Narratieve zinnen beginnen met wa ('en', 'toen') + een imperfectieve persoonsvorm, een zgn. imperfectum consecutivum. Nominale zinnen bevatten geen persoonsvorm, het predikaat is dan bijv. een substantief of een participium. In samengestelde nominale zinnen wordt de persoonsvorm voorafgegaan door een ander zinsdeel, bijv. een subject, een adverbiale bepaling of het ontkenkend partikel l' ('niet').

4 Ed. K. Ellinger & W. Rudolph, Stuttgart 1967/77.